

Salaris, fiscalitat, prestacions socials i distribució funcional de la renda: evolució espanyola recent.

Jordi Roca Jusmet

*Departamento de Teoría Económica
Facultad de Ciencias Económicas y Empresariales
Universidad de Barcelona
Avda. Diagonal, 690 - 08034 Barcelona*

**Salarios, fiscalidad, prestaciones sociales
y distribución funcional de la renta:
evolución española reciente.**

RESUMEN

Generalmente, los análisis sobre distribución funcional de la renta no tienen en cuenta el impacto de la intervención de las Administraciones Públicas. En este artículo analizamos dos aspectos de dicho impacto.

Primero, cómo los ingresos y gastos de las Administraciones Públicas afectan la distribución de la renta entre ingresos salariales y no salariales; para ello proponemos un método de "corrección" de las cifras de la Contabilidad Nacional que aplicamos al período 1970-1987.

Segundo, como los impuestos y las cotizaciones sociales afectan a los salarios brutos de las diferentes categorías profesionales; realizamos cálculos sobre la cuestión para el período 1979-1987.

Nuestra conclusión general es que la evolución regresiva -tanto de la distribución entre rentas salariales y no salariales como del abanico salarial- que durante la última década se aprecia a nivel de cifras "brutas" también se produce si consideramos los ingresos netos.

**Salaries, Fiscality, Social Lending and
Income Distribution in Spain: 1970-
1987.**

ABSTRACT

Analyses of income distribution between social groups do not normally take into account the impact of state intervention. In this article, we analyze two aspects of this impact.

Firstly, to what extent state incomes and expenditures affect the share of salaries and wages in National Income. To estimate this, we propose a method of "correction" of the figures of National Accounting, and apply it to the years from 1970 to 1987.

Secondly, the extent to which taxes and social security contributions affect the gross salaries and wages of the different occupational groups. We calculate this for the years 1979 to 1987.

The general conclusion is that the negative evolution both of the share of salaries and wages in National Income and of wage differentials, which can be seen during the last decade at the level of gross figures, is maintained even when we look at nett incomes.

Salaris, fiscalitat, prestacions socials i distribució funcional de la renda: evolució espanyola recent.

És un fet prou conegut que les xifres de la Comptabilitat Nacional mostren que, després del franquisme, la consolidació del nou règimen polític fou acompanyada d'una redistribució de la renda a favor dels ingressos no salarials. A aquesta anàlisi se li ha fet sovint una objecció: que no té en compte el paper redistribuidor de les Administracions Públiques i que en el nou estat democràtic el salari individual ha estat en part substituït per salari social. De fet, alguns economistes pròxims al poder polític havien argumentat la necessitat de la moderació salarial justament perquè la redistribució es produís "via fiscal"¹. No és tan conegut el fet que s'ha produït un augment de la desigualtat salarial en termes bruts; de nou, topem amb l'objecció que el resultat seria essencialment diferent si tinguéssim en compte els efectes del sistema impositiu i que precisament la reforma fiscal va ser la contrapartida econòmica fonamental per a la moderació salarial de la transició política. Aquest article discutirà aquestes dues qüestions.

A la primera secció, suggerirem una correcció de les xifres de la Comptabilitat Nacional (CN) per aproximar l'impacte de la intervenció de les Administracions Públiques sobre la distribució funcional de la renda. A fi de donar-hi una perspectiva històrica, i com que disposem d'una sèrie de CN homogènia de base 1980, aplicarem el nostre mètode de correcció a tot el període 1970-87, bé que centrarem els nostres comentaris, sobretot, en l'evolució posterior a 1977.

A la secció segona considerarem l'efecte de la fiscalitat com a "corrector" de les desigualtats salarials. Limitarem la nostra anàlisi a l'evolució dels salaris

1. Per exemple, l'equip de *Coyuntura Económica*, dirigit per Fuentes Quintana, afirmava l'any 1980: "La política de distribución equitativa de la renta nacional *no debe plantearse en absoluto en el campo de la distribución funcional de la renta, sino en el de la distribución personal* (...) El logro efectivo de una mejor distribución de la renta y de la riqueza hay que buscarlo por vías distintas y menos perturbadoras que las alzas intensas de salarios: reforma fiscal, ampliación y reestructuración del gasto público y presión a la baja sobre el tipo de beneficio "normal" de numerosos sectores que viven amparados en el proteccionismo y las intervenciones generadoras de ineficacia" ("Crisis económica, distribución de la renta y caída del excedente empresarial", *El País*, 24-2-1980).

nets per categories professionals posterior a la reforma fiscal, és a dir, des de 1979 i fins a 1987, el darrer any previ a importants modificacions de l'Impost sobre la Renda de les Persones Físiques (IRPF). Així i tot, farem alguns comentaris comparatius amb la situació de 1977.

1. DISTRIBUCIÓ FUNCIONAL DE LA RENDA I INTERVENCIÓ DE LES ADMINISTRACIONS PÚBLIQUES: 1970-1987.

Partim del fet que, per estudiar l'evolució de la distribució de la renda entre assalariats i no assalariats, normalment es divideix el Producte -o Renda- Interior Brut a cost dels factors en dos grans agregats (la "remuneració total d'assalariats" (RA) i l' "excedent brut d'explotació" (EBE)). Les Administracions Públiques, però, s'apropien d'una part d'aquests agregats, en forma de cotitzacions socials o impostos directes, mentre que, d'altra banda, el sector privat es veu beneficiat per una sèrie de prestacions socials -monetàries o en forma de béns- i pels interessos del deute públic. Si deixem de banda els impostos indirectes nets de subvencions i les despeses generals de les Administracions Públiques en forma de consum o d'inversió, caldrà distribuir una variable (a partir d'ara RD) lleugerament diferent del PIBcf, és a dir, la suma de RA, l'EBE, les prestacions socials de les AAPP i els interessos del deute públic, menys les cotitzacions socials a les AAPP i els impostos directes. El nostre objectiu és distribuir les contribucions i les prestacions entre assalariats i no assalariats.

Per al nostre exercici comptable² utilitzarem un concepte ampli de força de treball (FT) que inclourà no només els treballadors assalariats ocupats, sinó també les seves famílies, així com els treballadors assalariats retirats o en atur. En aquest sentit, considerem com a ingressos de la FT els salaris, nets d'impostos i cotitzacions socials a les AAPP, i les prestacions (allò que, amb certa imprecisió és denominat habitualment "salari indirecte o social") que perceben els treballadors -ocupats, aturats o retirats- i les seves famílies en forma de diners (bàsicament pensions i subsidis d'atur) o de béns (inclourem, amb una manifesta sobrevaloració, totes les despeses de les AAPP en "béns preferents", és a dir, sanitat, educació, habitatge i serveis col·lectius). Els ingressos d'altres grups socials (NFT) serien, en canvi, l'EBE net d'impostos

2. És obvi que no volem comparar la distribució que resulta un cop han intervingut les AAPP amb una distribució hipotètica sense cap mena d'intervenció, i no tan sols perquè és inimaginable un sistema capitalista sense cap mena d'intervenció estatal -si més no per assegurar els drets de propietat-, sinó perquè si no existissin cotitzacions socials, impostos i/o prestacions socials, la dinàmica de la negociació col·lectiva seria totalment diferent.

i cotitzacions socials més les prestacions que perceben en forma monetària o de béns -bàsicament les prestacions de la Seguretat Social dels règims d'autònoms i de l'agrari per compte propi- i els interessos del deute públic.

Per fer l'anàlisi numèrica, ens valdrem d'una sèrie de supòsits simplificadors detallats a l'annex 1 i que impliquen dues sèries alternatives (supòsit I i supòsit II).

La taula 1 i el gràfic 1 presenten els resultats del nostre exercici per a tot el període 1970-87; comparem els resultats amb els de la CN base 1980 sense cap mena de correcció.

Les tendències generals que resulten de la CN -participació creixent dels salaris durant el període 1970-77³; evolució oposada durant els anys posteriors fins a 1985 i ulterior estancament -no és alterada per la introducció de les AAPP ni com a fet qualitatiu ni pràcticament tampoc en la seva magnitud quantitativa. Segons la hipòtesi més favorable als assalariats, la disminució entre 1977 i 1985 dels ingressos de la força de treball dins el total de RD no seria de 5,1 punts percentuals sinó de 4,0 punts; sigui com sigui, la participació salarial de l'any 1987 era inferior a la de 1972, tot i el canvi important en el grau d'assalarització -l'any 1972 la població ocupada assalariada representava un 65,2 de la població ocupada total, mentre que l'any 1987 el percentatge era del 69,8- i tot i que hem inclòs dins la participació salarial totes les prestacions estatals -i també l'aportació de les pròpies famílies de treballadors assalariats- als aturats, els quals van passar de representar un 3% (1972) de la població activa a un 20,5% (1987)⁴.

Certament, s'ha produït un augment quasi ininterromput de la participació de les prestacions socials de les AAPP en tot el període 1970-87; aquest augment l'han finançat sempre, sobretot, els treballadors assalariats, mitjançant cotitzacions socials (que a la CN apareixen dins el capítol RA) i els impostos sobre els treballadors. D'altra banda, el desajustament entre ingressos i despeses de la Seguretat Social, finançat amb transferències estatals, va aparèixer primer, i sempre hi ha tingut una magnitud relativa més important, en

3. Aquest augment s'explica, principalment, per l'augment del grau d'assalarització i només secundàriament per un augment dels costos laborals unitaris en termes reals (Toharia, 1987). Segons els nostres càlculs, si s'hagués mantingut el grau d'assalarització de 1970 i si fem el supòsit que la productivitat dels treballadors assalariats és la mateixa que la del conjunt de la població ocupada, la participació salarial que resulta de la CN hagués passat d'un 48,6% del PIBcf a un 50,3% (i no pas a un 55,2%).

4. Hem calculat les dades sobre assalarització i atur a partir de les sèries de població homogeneïtzades per la Dirección General de Previsión y Coyuntura del Ministerio de Economía y Hacienda.

TAULA 1.

Participació dels ingressos totals de la força de treball dins la renda total considerant la incidència de les AAPP (CN 1980).

Any	Sense AAPP (% PIBcf)	Amb AAPP (% RD (*))	
		Supòsit I	Supòsit II
1970	48,6	51,8	50,9
1971	49,6	53,0	51,9
1972	51,4	54,6	53,4
1973	52,2	55,1	53,8
1974	52,3	55,5	54,2
1975	54,0	57,3	55,9
1976	55,2	58,7	57,2
1977	55,2	58,5	56,9
1978	54,7	58,5	56,7
1979	54,7	58,6	56,5
1980	53,6	57,6	55,5
1981	54,2	58,6	56,3
1982	53,2	57,4	55,2
1983	53,2	57,6	55,1
1984	50,4	54,8	52,3
1985	49,7	54,2	51,7
1986	50,1	54,2	51,8
1987	50,1	54,5	51,8

Variació en la participació

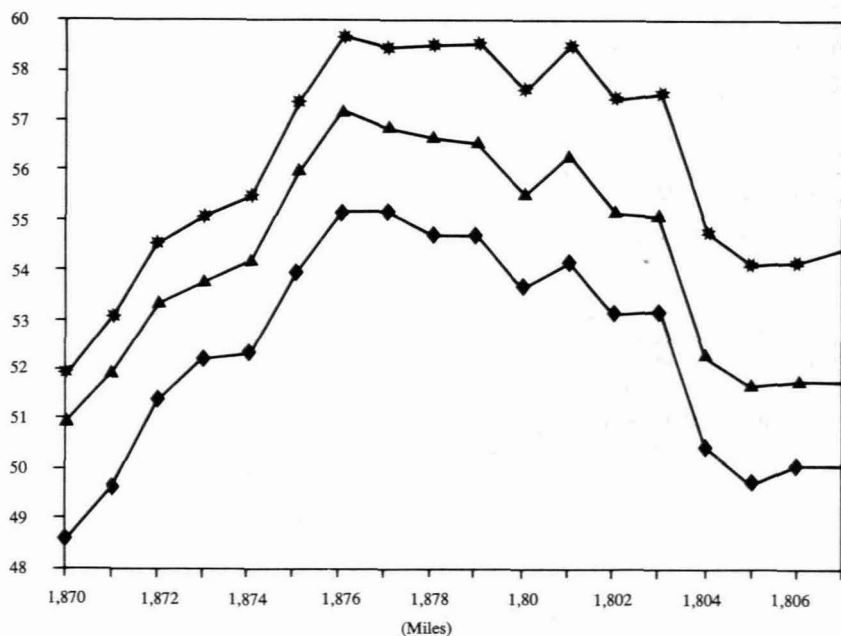
% PIB cf	% RD		
1970-77	+ 6,6	+ 6,7	+ 6,0
1977-85	- 5,5	- 4,3	- 5,2
1985-87	+ 0,4	+ 0,3	+ 0,1

(*) RD = RA + EBE - Cotitzacions socials a les AAPP - Impostos directes + Prestacions econòmiques per a les famílies + Despeses de les AAPP en béns preferents + Interessos del deute públic.

Font i metodologia: veure text i annex 1.

GRÀFIC 1.

Participació de la força de treball dins la renda total (%), 1970-1987.

◆ Sense Administracions Públiques

★ Amb Administracions Públiques. Supòsit 1

▲ Amb Administracions Públiques. Supòsit 2

Fon i metodologia: veure annex 1.

TAULA 2.

Participació dels diferents components de la "renda distribuïble" (RD) (*).

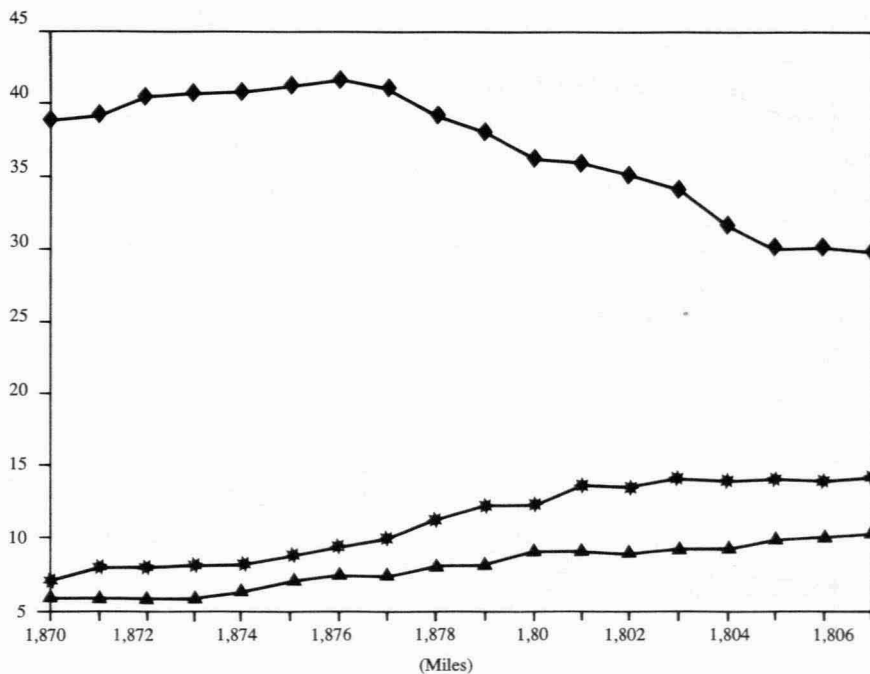
	Salariis nets		Prest. monetàries		Prest. en béns	Total FT	
	(1)		(2)		(3)	(1) + (2) + (3)	
	I	II	I	II	I/II	I	II
1970	38,8	38,7	7,2	6,3	5,8	51,8	50,9
1971	39,1	39,0	8,0	7,0	5,9	53,0	51,9
1972	40,6	40,4	8,1	7,1	5,9	54,6	53,4
1973	40,9	40,7	8,2	7,1	5,9	55,1	53,8
1974	40,9	40,7	8,1	7,1	6,4	55,5	54,2
1975	41,3	41,1	8,8	7,7	7,2	57,3	55,9
1976	41,6	41,3	9,5	8,2	7,6	58,7	57,2
1977	41,0	40,7	9,9	8,6	7,5	58,5	56,9
1978	39,1	38,7	11,3	9,8	8,1	58,5	56,7
1979	38,1	37,5	12,3	10,8	8,2	58,6	56,5
1980	36,3	35,5	12,2	10,9	9,1	57,6	55,5
1981	35,8	35,0	13,6	12,1	9,2	58,6	56,3
1982	35,1	34,4	13,4	11,9	8,9	57,4	55,2
1983	34,2	33,3	14,0	12,4	9,3	57,6	55,1
1984	31,6	30,7	13,9	12,3	9,3	54,8	52,3
1985	30,0	29,1	14,2	12,6	10,0	54,2	51,7
1986	30,2	29,3	14,0	12,4	10,0	54,2	51,8
1987	29,9	28,8	14,2	12,6	10,4	54,5	51,8

	EBE net d'impostos i cotitzacions		Prest. monetàries		Interessos deute públic	Total NFT	
	(4)		(5)		(6)	(4) + (5) + (6)	
	I	II	I	II	I/II	I	II
1970	47,0	47,1	0,6	1,4	0,6	48,2	49,1
1971	45,7	45,9	0,7	1,6	0,6	47,0	48,1
1972	44,1	44,3	0,7	1,7	0,6	45,4	46,6
1973	43,5	43,7	0,7	1,9	0,6	44,9	46,2
1974	43,3	43,5	0,7	1,8	0,5	44,5	45,8
1975	41,4	41,6	0,8	1,9	0,5	42,7	44,1
1976	40,0	40,3	0,8	2,1	0,5	41,3	42,8
1977	40,1	40,4	0,9	2,2	0,5	41,5	43,1
1978	40,0	40,4	0,9	2,4	0,6	41,5	43,3
1979	39,8	40,3	1,0	2,5	0,6	41,4	43,5
1980	40,7	41,4	0,9	2,3	0,7	42,4	44,5
1981	39,6	40,4	1,0	2,5	0,8	41,4	43,7
1982	40,5	41,2	1,0	2,6	1,0	42,6	44,8
1983	40,0	40,9	1,1	2,7	1,3	42,4	44,9
1984	42,0	42,9	1,1	2,7	2,1	45,2	47,7
1985	41,5	42,4	1,1	2,6	3,2	45,8	48,3
1986	40,5	41,4	1,1	2,6	4,2	45,8	48,2
1987	40,6	41,7	1,1	2,7	3,8	45,5	48,2

(*) RD = RA + EBE - Cotitzacions socials a les AAPP - Impostos directes + Prestacions econòmiques a les famílies + Despeses de les AAPP en béns preferents + Interessos del deute públic. Supòsits I i II: fonts i metodologia, veure annex 1.

GRÀFIC 2.

Components de la participació de la força de treball dins la renda total (%),
 1970-1987, Supòsit 1.

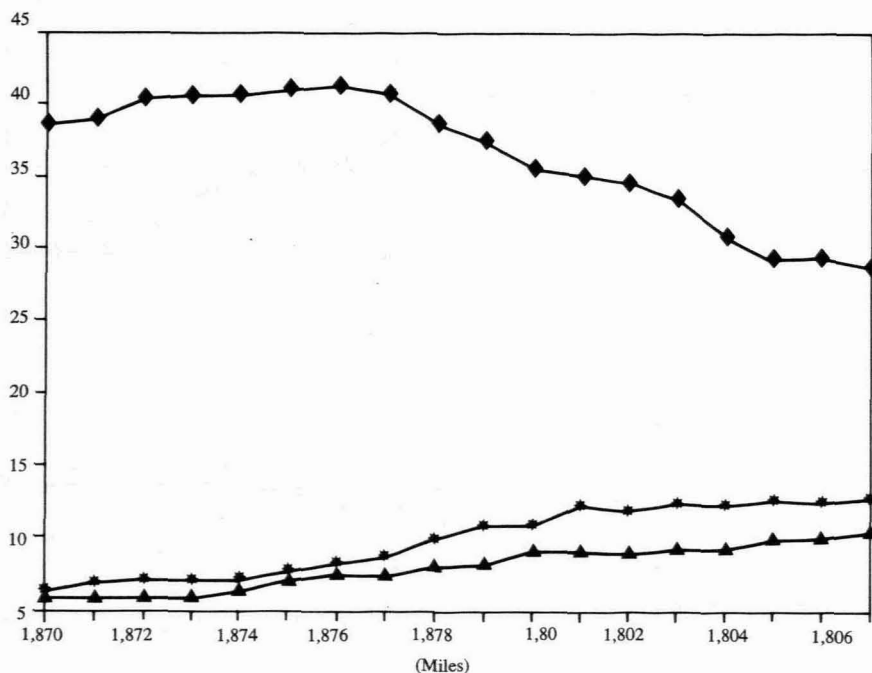
- ◆ Salaris nets
- * Prestacions monetàries
- ▲ Prestacions en béns

Font i metodologia: veure annex 1.

GRÀFIC 3.

Components de la participació de la força de treball dins la renda total (%),
1970-1987, Supòsit 2.

◆ Salaris nets

* Prestacions monetàries

▲ Prestacions en béns

Font i metodologia: veure annex 1.

el règim d'autònoms i, sobretot, en l'agrari, i no en el règim general, que inclou la major part de treballadors assalariats. A més, el pes creixent dels interessos del deute públic ha actuat com una via de redistribució des dels que paguen impostos als propietaris d'actius financers.

Per tant, el sector públic ha actuat més com a redistribuidor dins la classe treballadora que no pas com a redistribuidor des d'altres grups socials als treballadors assalariats, i no ha alterat les grans tendències en la participació dels assalariats dins la renda total; en el període 1977-87, la caiguda de la participació dels salaris nets -que, com a mínim, ha estat superior als 10 punts percentuals- no ha estat ni de bon tros compensada per l'augment de les prestacions socials (taula 2 i gràfics 2 i 3). D'altra banda, si ens fixem en les despeses estatals, comprovarem que la redistribució entre treballadors ocupats i treballadors aturats i retirats no ha estat suficient per garantir allò que és considerat la característica definidòria de l' "estat del benestar" -un mínim vital assegurat per a tothom- atesa l'escassa protecció als aturats i el baix nivell de les pensions mínimes; pel costat dels ingressos, les diferències salarials en termes nets són més reduïdes que en termes bruts però, i aquest és el tema del següent apartat, es manté la tendència general dels darrers anys cap a una major desigualtat.

2. DESIGUALTAT SALARIAL I SISTEMA IMPOSITIU.

El conjunt d'assalariats és un agregat molt heterogeni i, per aixó, sembla important estudiar l'evolució de les diferències salarials entre els diferents grups ocupacionals. Per fer-ho hem calculat els salaris nets de cotitzacions socials i d'impostos d'un treballador "típic" de cada categoria professional -és a dir, amb una remuneració igual al promig de la seva categoria- a partir de l'enquesta de salaris de l'INE⁵, amb el supòsit que els seus únics ingressos són els derivats del treball i que les úniques deduccions fiscals que l'afecten són les generals o les derivades de la seva condició d'assalariat o de la seva situació familiar; hem realitzat els càlculs -detallats a l'annex 2- tant per al cas d'un treballador solter sense fills com per al cas d'un treballador casat amb dos fills els ingressos del qual són els únics ingressos familiars⁶.

5. Hi ha pràcticament consens entre els especialistes sobre el fet que aquest enquesta sobrevalora els salaris i també el creixement dels salaris. Entre d'altres problemes, exclou els treballadors temporals i totes les empreses amb menys de 10 treballadors. Veure, per exemple, Frías i Lorente (1981) i Albarracín (1987).

6. L'OCDE realitza periòdicament un estudi d'aquest tipus per a diferents països i per al treballador "manufacturer" típic, però, sense desagregar les dades en diferents categories (veure OCDE, 1986, 1988).

La nostra anàlisi comença l'any 1979, quan entrà en vigor el nou sistema fiscal amb un impost general sobre la renda de tipus mitjans i marginals creixents amb el nivell de renda que, en el cas dels treballadors assalariats, va substituir l'IRTP que establia, com a únic element de progressivitat, una quantitat monetària exempta de tributació⁷.

El primer fet que cal destacar a les taules 3 i 4 és que, malgrat uns salaris bruts estancats o decreixents, els tipus impositius sobre el treballador "típic" de qualsevol categoria han crescut molt a causa de l'efecte "automàtic" de la inflació i de la manca d'indexació dels tipus impositius; l'única excepció d'aquesta tendència és la disminució de tipus que es produeix per a moltes categories i especialment per a les pitjor pagades, l'any 1985. La reforma de 1985 no va compensar, però, ni de bon tros, els augments anteriors i, a més, els anys següents la tendència serà novament creixent per a gairebé totes les categories, de manera que els tipus mitjans de 1987 eren molt superiors als vigents durant 1979, amb l'única excepció de la categoria dels "peons" (taules 3 i 4).

Els resultats de la taula 5 permeten constatar que la desigualtat salarial en termes nets també creix en el conjunt del període analitzat segons el nostre indicador sintètic -el coeficient de variació-, tot i que és inferior que en termes bruts; les relacions entre el salari net del "titular superior" i el de les principals categories de treballadors manuals també és l'any 1987 clarament superior a la de 1979, si bé l'any 1982 trobem el valor més elevat d'aquestes relacions (taula 6).

Hem limitat la nostra anàlisi al període posterior a la reforma fiscal. Cal, però, preguntar-se si la desigualtat salarial -a les empreses estudiades per l'enquesta de l'INE i en termes nets- és avui significativament més petita que l'existent l'any 1977, quan van signar-se els Pactes de la Moncloa; la resposta és molt probablement negativa. Si fem els mateixos càlculs de les taules 5 i 6 en termes bruts trobem, per a l'any 1977, els següents resultats: 34,9 (coeficient de variació); 3,1 (relació "titulats superiors" i "peons"); 2,3 (relació "titulats superiors" i "oficials de tercera i especialistes") i 2,2 (relació "titulats superiors" i "oficials de primera i segona"); fins suposant que l'efecte conjunt de l'IRTP, de les cotitzacions socials i de les prestacions familiars fos neutral respecte de la desigualtat⁸, hauriem de concloure que l'any 1987 la desigualtat fou probablement superior a l'existent deu anys abans.

7. Sobre l'evolució d'aquest impost i la pressió fiscal creixent, sobretot per a les categories de treballadors manuals, veure Fina, 1983.

8. Una hipòtesi exagerada, encara que possiblement no molt allunyada de la realitat, sobretot tenint en compte que en un nombre significatiu de casos els treballadors havien aconseguit que l'empresa assumís el pagament de l'IRTP.

TAULA 3.

Tipus impositius efectius (incloses les deduccions generals) per al treballador "típic"
de les diferents categories. Treballador solter sense fills, 1977-1987.

% sobre sou brut.

	1	2	3	4	5	6
1979	15,2	13,8	13,7	12,3	11,7	9,6
1980	15,9	14,6	14,4	13,1	12,4	10,6
1981	16,3	14,6	14,6	13,2	12,7	11,1
1982	17,3	15,3	15,1	13,8	13,2	11,7
1983	18,1	15,8	15,7	14,6	13,8	12,2
1984	19,7	17,3	17,3	15,7	14,9	13,0
1985	20,1	17,3	17,5	15,6	14,8	10,1
1986	20,8	17,9	18,0	16,1	15,2	11,1
1987	21,0	18,2	18,1	16,2	15,4	11,0
	7	8	9	10	11	
1979	10,3	12,3	10,6	10,2	8,8	
1980	10,9	13,0	11,5	10,9	9,8	
1981	12,1	13,3	11,9	11,6	10,2	
1982	12,6	13,5	12,3	11,9	10,9	
1983	13,1	14,2	12,8	12,4	11,3	
1984	13,8	15,2	13,7	13,2	12,0	
1985	11,8	15,2	12,8	11,2	7,2	
1986	13,5	15,7	14,2	12,9	8,3	
1987	13,4	16,0	14,3	13,1	8,5	

1 = titulats superiors; 2 = titulats mitjans; 3 = caps administratius; 4 = tècnics no titulats;
5 = oficials administratius; 6 = auxiliars administratius; 7 = subalterns i personal de
serveis; 8 = caps i mestres de taller; 9 = oficials de primera i segona; 10 = oficials de
tercera i especialistes; 11 = peons.

Font i metodologia: veure annex 2.

TAULA 4.

Tipus impositius efectius (incloses les deduccions generals) per al treballador "típic" de les diferents categories. Treballador casat amb 2 fills, 1979-1987.

% sobre sou brut.

	1	2	3	4	5	6
1979	13,7	11,8	11,6	9,7	8,8	5,4
1980	14,3	12,4	12,2	10,2	9,2	6,1
1981	14,6	12,3	12,3	10,2	9,2	6,4
1982	15,6	12,9	12,6	10,7	9,7	6,9
1983	16,5	13,4	13,3	11,6	10,3	7,4
1984	18,0	14,9	15,0	12,7	11,4	8,2
1985	18,5	14,9	15,1	12,5	11,3	5,3
1986	19,2	15,7	15,7	13,2	11,9	6,3
1987	19,4	16,1	15,9	13,3	12,1	6,2

	7	8	9	10	11
1979	6,7	9,6	7,2	6,4	4,1
1980	6,7	10,1	7,6	6,6	4,6
1981	8,2	10,2	7,7	7,3	4,5
1982	8,6	10,1	8,0	7,2	4,9
1983	9,1	10,9	8,6	7,8	5,5
1984	9,7	11,7	9,5	8,6	6,2
1985	7,4	12,0	8,7	6,7	1,4
1986	9,3	12,6	10,2	8,6	2,6
1987	9,2	13,0	10,4	8,8	2,9

1 = titulats superiors; 2 = titulats mitjans; 3 = caps administratius; 4 = tècnics no titulats; 5 = oficials administratius; 6 = auxiliars administratius; 7 = subalterns i personal de serveis; 8 = caps i mestres de taller; 9 = oficials de primera i segona; 10 = oficials de tercera i especialistes; 11 = peons.

Font i metodologia: veure annex 2.

Pel que fa els efectes finals que ha tingut el comportament dels salaris bruts i del sistema impositiu sobre el poder adquisitiu del "salari en mà" dels diferents grups professionals, la taula 7 presenta l'estimació deduïda de les xifres utilitzades. Veiem com a nivell de salaris bruts les categories més afectades per la moderació salarial han estat les pitjor pagades: en concret, les quatre categories d'ingressos més baixos -11, 6, 7 i 10, per aquest ordre- són les que han tingut augments salarials menors fins al punt que el salari real de les dues primeres ha disminuït fins i tot en termes bruts. En termes nets, els grups d'assalariats han patit tots una reducció del poder adquisitiu, amb l'única excepció de la categoria de titulats superiors.

Les xifres anteriors demostren que, un cop implantada la reforma fiscal, no hi ha hagut cap política sistemàtica -la política de rendes, en particular, i, més concretament, els pactes socials no van gairebé tocar aquesta qüestió- orientada perquè el sistema fiscal compensés els grups pitjor pagats dels efectes de la restricció salarial, ni tan sols a impedir les creixents desigualtats produïdes al mercat de treball. L'evolució del salari promig de l' "obrer manufacturer" que calcula l'OCDE no ha estat tan negativa com la del salari de la majoria de treballadors que no canvien de categoria, a causa dels efectes dels canvis de categoria de la població assalariada, però, en termes reals, el salari net també ha disminuït.

Dos fets reforcen les nostres conclusions. En primer lloc, la sobrevaloració de l'evolució del salari dels treballadors estables que introdueix l'enquesta de l'INE. En segon lloc, el fet que els treballadors temporals queden exclosos de l'enquesta. L'exclusió dels treballadors temporals amaga una de les principals fonts de desigualtat salarial important, cada cop més important; d'altra banda, l'augment promig del nivell de qualificacions -i probablement també d'antiguitat- dels treballadors amb contracte indefinit i a les empreses de més de 10 treballadors no és, molt probablement, una característica dels darrers anys de l'economia espanyola en conjunt. Per això, la nostra anàlisi ha infravalorat el creixement de les desigualtats salarials i la pèrdua de poder adquisitiu que, en promig, han patit els treballadors assalariats. Dues evolucions que, sens dubte, formen part de les claus explicatives de la crisi de la "concertació social".

TAULA 5.

Diferències salarials segons categories professionals en termes bruts i en termes nets, deduïts impostos i cotitzacions socials i inclosa protecció familiar de la Seguretat Social.

Coefficient de variació (no ponderat) * 100, 1979-1987.

Pagaments totals per jornada ordinària i extraordinària.

Anys	Salaris Bruts	Salaris nets	
		Solter sense fills	Casat amb 2 fills
1979	36,5	34,2	32,6
1980	36,7	34,4	32,7
1981	37,2	35,2	33,5
1982	38,7	36,0	34,2
1983	38,2	35,7	34,0
1984	38,4	35,3	33,6
1985	39,6	35,2	33,6
1986	39,9	35,9	34,4
1987	40,3	36,3	34,8

Nota: Coeficient de variació incloses les 11 categories professionals (sense aprenents) en què classifica la població ocupada a l'Enquesta de Salaris de l'INE.

Font: Elaboració pròpia a partir d'INE, *Salarios*. Metodologia explicada a l'annex 2.

TAULA 6.

Diferències salarials segons categories professionals en termes nets deduïts impostos i cotitzacions socials i inclosa protecció familiar de la Seguretat Social, 1979-1987.

Anys	Relació salari TS/P			Relació salari TS/03e			Relació salari TS/012		
	Brut		Net	Brut		Net	Brut		Net
	(1)	(2)		(1)	(2)		(1)	(2)	
1979	3,2	2,9	2,8	2,6	2,4	2,3	2,4	2,2	2,2
1980	3,1	2,9	2,8	2,6	2,5	2,4	2,4	2,3	2,2
1981	3,4	3,2	3,0	2,6	2,5	2,5	2,5	2,4	2,3
1982	3,6	3,3	3,1	2,8	2,6	2,5	2,6	2,4	2,3
1983	3,5	3,2	3,0	2,8	2,6	2,5	2,5	2,4	2,3
1984	3,5	3,2	3,0	2,8	2,5	2,4	2,5	2,3	2,3
1985	3,6	3,1	2,9	2,8	2,5	2,4	2,6	2,3	2,3
1986	3,6	3,1	3,0	2,8	2,5	2,4	2,5	2,4	2,3
1987	3,7	3,2	3,0	2,8	2,5	2,5	2,5	2,3	2,3

(1) Treballador solter sense fills

(2) Treballador casat amb 2 fills

Nota: TS = titulats superiors; 012 = oficials de primera i segona; 03e = oficials de tercera i especialistes; P = peons.

Font: Elaboració pròpia a partir d'INE, *Salarios*. Metodologia explicada a l'annex 2.

TAULA 7.

Evolució del poder adquisitiu del salari del treballador "típic" de les diferents categories, 1979-87.

Variació total en %.

Categoria	Salari brut	Salari net	
		Solter sense fills	Casat amb 2 fills
1	10,1	1,9	1,5
2	5,0	- 1,3	- 1,8
3	6,2	- 0,1	- 0,6
4	5,2	- 0,4	- 1,1
5	3,9	- 1,3	- 2,1
6	- 0,9	- 3,2	- 4,0
7	0,0	- 4,2	- 4,5
8	3,0	- 2,3	- 2,9
9	2,2	- 2,8	- 3,6
10	0,9	- 3,1	- 3,9
11	- 5,2	- 5,4	- 6,2
Obrer manufacturer (*)	4,5	- 0,5	- 1,5

1 = titulats superiors; 2 = titulats mitjans; 3 = caps administratius; 4 = tècnics no titulats; 5 = oficials administratius; 6 = auxiliars administratius; 7 = subalterns i personal de serveis; 8 = caps i mestres de taller; 9 = oficials de primera i segona; 10 = oficials de tercera i especialistes; 11 = peons. (*) Treballador amb ingressos promig del treballador manual de la indústria manufacturera (segons la definició de l'OCDE (1986, 1988).

Font i metodologia: Veure annex 2.

ANNEX 1.

ADMINISTRACIONS PÚBLIQUES I DISTRIBUCIÓ FUNCIONAL DE LA RENDA (1970-87). FONTS I METODOLOGIA UTILITZADA.

Per corregir la distribució funcional de la renda entre assalariats i no assalariats i avaluar la incidència de les AAPP durant el període 1970-87, hem partit d'un total de renda distribuïda (RD) constituït per la Renda (o, de manera equivalent, Producte) Interior a cost dels factors un cop descomptat el total d'impostos directes i cotitzacions socials a les AAPP i afegit el total de prestacions socials de les AAPP-monetàries i en forma de béns—i els interessos del deute públic. El RD és bastant aproximat —bé que sempre superior— a la suma del PIB cf i els interessos del deute públic, ja que en tot el període no hi ha gran diferència entre, d'una banda, la suma dels impostos directes i les cotitzacions socials i, de l'altra, les prestacions socials.

Per calcular els nous valors “corregits” de FT i NFT hem partit de la distribució inicial del PIB cf entre la part corresponent a la força de treball (FT) —és a dir, la “remuneració total d'assalariats” RA— i la corresponent a altres tipus d'ingressos (NFT) —“excedent brut d'explotació” EBE—. Cal, doncs, distribuir els diferents impostos i cotitzacions socials i les diferents prestacions entre allò que considerem pagaments o ingressos de la FT —en sentit molt ampli, inclosos els assalariats ocupats, els aturats i els assalariats retirats i les seves famílies— i allò que considerem altres tipus d'ingressos⁹.

Considerem totes les despeses de sanitat, habitatge i serveis col·lectius com a prestacions obtingudes per la força de treball. Amb aquest supòsit sobrevalorarem no només la participació de la FT¹⁰ sinó també el seu creixement històric —o infravalorem el seu decreixement—, perquè entre 1970 i 1987 el pes d'aquestes despeses dins el PIB augmenta substancialment. Per tant, l'assignació d'un percentatge més o menys fix de les despeses en aquests béns als ingressos de l'agregat NFT reforçaria les conclusions d'aquest article¹¹.

9. Com en tota distribució funcional, no importa qui s'apropia d'una part de la renda, sinó per quin concepte. Un treballador que tingui com a principal font d'ingressos el treball assalariat pot tenir altres tipus d'ingressos —per exemple d'accions o derivats de la propietat immobiliària— i caldria incloure aquests darrers a l'apartat NFT. Aquest problema, però, no deriva de la “correcció”, perquè apareix també quan partim de les dades de distribució de la Comptabilitat Nacionals sense cap correcció.

10. Pensem, per exemple, qui es beneficia de les transferències a la Universitat o als centres d'ensenyament privat.

11. El fet que no considerem els impostos indirectes, que recauen sobretot —totalment en el cas de l'Impost del Valor Afegit— en el consum i, per tant, més sobre els grups socials que dediquen més part de la seva renda disponible al consum, i el pes dels quals creix durant 1978-86, també introdueix un biaix en el mateix sentit. Pel que fa a les despeses no considerem cap despesa de “defensa” ni de “serveis generals” ni d' “intervenció econòmica”, que certament poden tenir efectes distributius —per exemple, les subvencions a RENFE beneficien els usuaris d'aquest mitjà de transport i, en canvi, les inversions en carreteres beneficien, sobretot, els que utilitzen el transport privat.

Tot seguit especifiquem com hem distribuït la resta de magnituds. Si no disposàvem de dades precises, hem fet supòsits alternatius, perquè no ens interesava calcular una distribució exacta de la renda "corregida —la mateixa base estadística té molts problemes de fiabilitat— sinó demostrar que, tot i el possible elevat grau d'imprecisió, hi ha hagut unes tendències clares. Sigui com sigui, com que hem fet ús de dues hipòtesis alternatives, la primera més "favorable" als treballadors assalariats (supòsit I) i la segona més desfavorable (supòsit II), podem estar gairebé segurs que l'assignació exacta de cada magnitud correspon a un supòsit intermig.

* Distribució dels impostos directes.

— Abans de la reforma fiscal.

Considerem com a part de NFT els impostos: societats, patrimoni, terrenys i solars, contribució rústica, contribució urbana, quota beneficis, gravamen especial 4% sobre societats, rendes de capital, capital.

En el cas de l'Impost sobre el Rendiment del Treball Personal, fem dos supòsits alternatius: en els supòsits I i II un 80% i un 95% respectivament del total recaptat corresponen a FT¹² i la resta correspon a NFT.

Impost sobre la renda i Altres impostos directes (sobretot locals): la seva importància és relativament petita i en els supòsits I i II els assignem totalment a NFT.

— Després de la reforma fiscal.

Considerem com a part de NFT els impostos: Societats, patrimoni, terrenys i solars, capital.

En el cas de l'Impost sobre la Renda de les Persones Físiques (IRPF), fem dos supòsits alternatius: en els supòsits I i II un 70% i un 85% respectivament del total recaptat correspon a FT¹³ i la resta correspon a NFT.

12. Castillo (1973) estima que la part corresponent als assalariats fou el 92% durant els anys 1970-71; en canvi, Corella (1977) estima un percentatge del 91,2% l'any 1969 i del 90,8% l'any 1973 si sumem els corresponents a "funcionaris" i "empleats i treballadors manuals".

13. El percentatge de rendes del treball sobre el total de rendes declarades havia romàs sempre per sobre del 80%, encara que l'any 1987 es va produir una disminució del percentatge fins a poc més del 75%. Habitualment, la part de la càrrega de l'impost dels assalariats s'estima igual als percentatges anteriors (veure, per exemple, Monasterio Escudero, 1987, p. 335); això no és, però, correcte, perquè no és només important quin és el percentatge de rendes salarials sobre el total de la base imponible (una categoria que no és equivalent a la de renda declarada, encara que s'hi assembla molt) sinó també quins són els tipus corresponents a aquesta base i quines són les deduccions aplicables, de forma que, per exemple, si, com amb la reforma de l'IRPF aprovada l'any 1989, es permet separar, en la majoria de casos, les rendes del capital entre diferents membres de la família però no es pot fer el mateix amb les rendes del treball, llavors, i per una mateixa distribució de bases imposables, augmentarà la càrrega sobre els assalariats.

Altres impostos directes: la seva importància és relativament petita i els assignem totalment a NFT.

* Distribució de les cotitzacions socials.

Descomptem dels assalariats les cotitzacions socials reals (o efectives) a les AAPP i les fictícies que figuren com ingressos de les AAPP¹⁴.

Dels no assalariats descomptem les cotitzacions socials reals a les AAPP.

La Comptabilitat Nacional dóna informació exacta sobre aquestes magnituds i no cal, per tant, fer cap supòsit addicional. Per a l'any 1987, com que encara no disposem de les dades de la CN, hem suposat la mateixa distribució de les cotitzacions entre assalariats i no assalariats de l'any anterior.

* Prestacions econòmiques.

Considerem com a ingressos de FT les prestacions per atur i totes les prestacions de fora del sistema de la Seguretat Social (sobretot, pensions a funcionaris i assistencials).

En el cas de les prestacions econòmiques de la Seguretat Social, suposem que la força de treball se'n beneficia en un 90 i en un 75% en els supòsits I i II respectivament¹⁵; considerem la resta com a ingrés de NFT.

* Interessos del deute públic:

Els assignem totalment a NFT, independentment de qui se'ls apropiï, perquè discutim la distribució funcional –i no pas personal– de la renda.

* Dades utilitzades:

Les fonts bàsiques utilitzades són la Comptabilitat Nacional Base 1980, que dóna una sèrie homogènia des de l'any 1970 i les dades sobre despesa i ingressos públics que figuren a Alcaide (1988) per a tot el període 1970-87 i

14. Cal descomptar-les per evitar una doble comptabilització, ja que aquestes cotitzacions fictícies són una contrapartida comptable a part de les prestacions econòmiques de l'Estat.

15. Els ingressos de NFT corresponen bàsicament, a les prestacions del règim d'autònoms i a l'agrari per compte pròpi. Com que les prestacions per pensions en representen la pràctica totalitat (un 90,8% l'any 1987), la distribució de despeses entre els diferents grups depèn, sobretot, del nombre de pensionistes i de la pensió mitjana. El nombre de pensionistes era en aquests dos règims esmentats el 26,2% del total de pensionistes, però la pensió mitjana era inferior. L'any 1973, el nombre de pensionistes autònoms era el 4,9% del total i el del règim agrari (una majoria "per compte pròpi") n'era el 35,6% (dades obtingudes a partir de la memòria de la Seguretat Social de 1987 i de l'apèndix estadístic de *Papeles de Economía Española*, n. 12-13, p. 236). Aquestes dades són molt parcials, però creiem que justifiquen l'assignació a la força de treball d'un valor comprès entre el 75 i el 90% de les prestacions.

elaborades també a partir de la CN base 1980. Per a altres dades complementàries, com la distribució d'impostos directes o de prestacions econòmiques, hem utilitzat els informes anuals del Banc d'Espanya.

ANNEX 2.

CÀLCUL DELS SALARIS NETS PER CATEGORIES A PARTIR DELS SALARIS BRUTS (1979-87).

Per a totes les categories professionals, hem partit del salari promig mensual que dona l'Enquesta de Salaries de l'Instituto Nacional de Estadística, inclosos tots els pagaments, tant els ordinaris com els extraordinaris, de jornada normal i extraordinària.

* *Cotitzacions socials.*

Per calcular les cotitzacions socials descomptades als treballadors hem partit dels tipus vigents cada any per al conjunt de contingències (% de la base de cotització) del règim general, és a dir:

1979	5,5
1980	5,5
1981	5,6
1982	5,6
1983	5,9
1984	6,0
1985	6,28
1986	6,0
1987	6,0

D'altra banda, hem tingut en compte les bases màximes i mínimes de cotització per als diferents anys i categories. En la majoria de casos, el salari "típic" de cada categoria estava inclòs dins l'interval d'aquestes bases i el tipus de cotització s'ha aplicat sobre el salari efectiu. En alguns casos, però, no ha estat així; en concret, els "titulats superiors" i els "caps administratius" han cobrat en promig i tots els anys un salari superior a la base màxima de cotització i el mateix ha passat, per a la majoria d'anys, en el cas dels "titulats mitjans"; en tots aquests casos hem aplicat el tipus de cotització sobre la base màxima de cotització.

El mètode té un petit error: com que considerem els guanys totals, inclosos hores extraordinàries, caldria descomptar els guanys per aquestes hores, perquè cotitzen segons un altre tipus (per al treballador: 2,0% abans de 1983 i després 2,0% , si són "estructurals" i 4,8% si són "no estructurals"). De totes formes,

com que els guanys declarats per aquest concepte són una mínima part dels totals, podem considerar l'error insignificant.

Un altre problema és que abans de 1983 no tots els pagaments extraordinaris cotitzaven obligatòriament a la Seguretat Social (només ho feien els de Nadal i juliol). Els salaris nets estarien, cas que existissin més pagaments extraordinaris, infravalorats. Com que la infravaloració, però, és molt petita i no fa diferències sistemàtiques entre les diferents categories, cal preveure que no altera els nostres resultats sobre diferències salarials.

* Base imponible de l'IRPF.

Per calcular la base imponible hem descomptat del sou brut les cotitzacions socials (abans calculades) a càrrec del treballador i, si n'hi ha hagut, les considerades despeses associades al treball assalariat, és a dir, un 1% del sou brut per als anys 1981, 1982, 1983, 1984 i 1985 i un 2% del sou brut per als anys 1986 i 1987.

* Quota íntegra de l'IRPF.

Hem obtingut la quota íntegra a partir dels tipus impositius vigents cada un dels anys.

* Quota líquida de l'IRPF.

Per trobar la quota líquida a partir de la quota íntegra, hem aplicat les següents deduccions:

– General i no justificades: 25.000 ptes. (1979, 1980, 1981 i 1982); 26.500 ptes. (1983); 1984: 27.000 ptes. (1984); 17.000 ptes. (1985 i 1986); 17.850 ptes. (1987).

– Deducció pel treball personal: 1% de base imponible (1982 i 1983); 1% de base imponible amb un màxim de 10.000 ptes. (1984); 20.000 ptes. (1985 i 1986); 21.000 ptes. (1987).

– Deduccions familiars:

En el cas d'un treballador casat amb dos fills, la deducció per matrimoni ha estat (en ptes.): 1979 = 8.500; 1980 = 10.500; 1981 = 12.500; 1982 = 14.500; 1983 = 16.500; 1984 = 18.000; 1985 = 20.000; 1986 = 21.000; 1987 = 22.050. La deducció per dos fills ha estat: 1979 = 12.000; 1980 = 16.000; 1981 = 20.000; 1982 = 24.000; 1983 = 26.000; 1984 = 28.000; 1985 = 30.000; 1986 = 32.000; 1987 = 33.600.

* Protecció familiar de la Seguretat Social.

En el cas del treballador casat amb 2 fills, cal afegir la protecció familiar de la Seguretat Social, consistent en 375 ptes. mensuals per concepte de "cap de

família" (fins a l'agost de 1985, que fou suprimida) i, per a tot el període estudiat, 250 ptes. mensuals per cada fill.

* Salari net.

Per obtenir el salari net resultant, hem descomptat del salari brut promig les cotitzacions socials a càrrec del treballador i la quota líquida de l'IRPF (calculats amb els mètodes anteriors) i hi hem afegit la protecció familiar de la Seguretat Social.

BIBLIOGRAFIA

- ALBARRACÍN, J.: "El fundamento empírico de las repercusiones del crecimiento de los salarios sobre el empleo", a Espina, A., Ll. Fina i F. Sáez (ed.), *Estudios de Economía del Trabajo en España II. Salarios y política de rentas*, Madrid, Ministerio de Trabajo y Seguridad Social, 1987.
- ALCAIDE, J.: "El gasto público en la democracia española. Los hechos", *Papeles de Economía Española*, n. 37, pp. 2-41, 1988.
- CASTILLO, *Hacienda Pública Española*, 1973.
- CASTILLO, R.: "Aspectos cuantitativos del Impuesto sobre Rendimientos del Trabajo Personal de los asalariados", *Hacienda Pública Española*, n.º 23, pp. 115-143, 1973.
- CORELLA, I.: "El IRTP: un tributo con perfiles polémicos" a AA.VV., *Régimen tributario de las rentas del trabajo*, Instituto de Estudios Fiscales, Madrid, 1977.
- FINA, LL.: "Salaris i fiscalitat. El cas espanyol durant el període 1965-1975", *Recerques*, n. 13, pp. 103-120, 1983.
- FRÍAS, J. i J.R. LORENTE: "Las estadísticas salariales: metodología i análisis crítico". *Revista de Economía de Información Comercial Española*, 87, desembre 1981.
- MONASTERIO ESCUDERO, C.: "La Seguridad Social en el marco de la financiación del sector público", *Papeles de Economía Española*, n. 30-31, pp. 328-338, 1987.
- OCDE: *The Tax/Benefit Position of Production Workers 1979-84*, OCDE, París, 1986.
- OCDE: *The Tax/Benefit Position of Production Workers 1984-87*, OCDE, París, 1988.
- TOHARIA, L.: "Precios, costes, beneficios y la "tasa justificada de inflación" en la economía española (1965-1979)" (actualització d'article aparegut l'any 1981 amb adendum sobre 1977-84) a Espina, A., Ll. Fina i F. Sáez (ed.), *Estudios de Economía del Trabajo en España II. Salarios y política de rentas*, Madrid, Ministerio de Trabajo y Seguridad Social, 1987.